

Træk fra livet i en gammel præstegård

— Af Alsted og Fjenneslev præstehistorie —

Af sognepræst *L. Andersen*, Alsted præstegård

Ved et kursus i hjemstavnslære i Sorø amts historie i efteråret 1960 fortalte jeg, efter opfordring, træk fra livet i Alsted præstegård gennem svundne tider.

Redaktionen af årbogen for Sorø Amts historiske Samfund har opfordret mig til at lade det trykke i årbogen, hvilket jeg gerne indvilliger i. Tiden for foredraget var begrænset, meget stof om emnet måtte af den grund udelades, ved trykningen af foredraget har jeg fundet det naturligt at medtage en del af det udeladte stof, hvorfor det her fremkommer i en noget udvidet form.

Alsted og Fjenneslev sogne har siden 1574 været sammenlagt og dannet et pastorat, i hvilket Alsted altid har været hovedsognet og sæde for præstegården.

Begge byers navne viser, at de går tilbage til omkring 500. Fjenneslev er en gammel høvdingeby, hvor Hvide-slægten havde hjemme. Alsted er vel også oprindeligt grundlagt af en stormand, men tidligt er høvdingegården forsvundet mellem byens andre gårde, og den er blevet et samfund af bønder. Men byen må altid have været betydelig, siden den er blevet herredsby og har givet navn til dette. Dens beliggen-

L. Andersen

hed har også været velegnet til at være herredets tingsted. Hertil valgte man gerne en by, der lå på et højdepunkt i egnen, hvor flere veje løb sammen og derfor let tilgængelig, begge disse betingelser opfyldte byen, lidt vest for den hæver landskabet sig til en højde af 71 meter, tillige ligger Alsted nær Susåen, der dengang har været sejlbar og været med til at lette adgangen til tinget i Alsted.

De munkene kom med evangeliet til landet, har de søgt til tingstederne, hvor meget folk samledes, for at forkynde det nye budskab, og folkets overgang til den nye tro er tit blevet bestemt på tinge, og således er det måske også gået til i Alsted.

Da den nye kirke under Svend Estridsen organiseredes i sogne og herreder, overtog kirken den gamle tids herredsinddeling. Fra at være en slags militær inddeling, hvis betydning var svindende, blev det en kirkelig ordning, der er bevaret til vore dage, dog med en vis juridisk betydning gennem flere århundreder.

Ved tingstederne er der tidligt blevet bygget kirker, da tinget efter kristendommens indførelse begyndte med gudstjeneste, og disse kirker var tit rummeligere, end sognets størrelse krævede det, da de skulle kunne rumme tingmændene, og de hører endnu til de største i herredet. Dette gælder Alsted kirke, den er den næststørste kirke i de to midtsjællandske herreder, Alsted og Ringsted herreder, kun Haraldsted kirke er større, det skyldes sandsynligvis, at der i denne by lå en kongsgård.

Den nuværende Alsted kirkes opførelse må ansættes til omkring midten af det 12. århundrede, om der før denne har stået en trækirke på stedet vides ikke, man har ingen spor

Træk fra livet i en gammel præstegård

deraf. Samtidig med kirkens opførelse eller deromkring er der antagelig indrettet en præstegård i byen. Pave Gregor den Store (590—604) krævede som betingelse for en kirkes opførelse, at der også skulle sørges for underhold til en fastboende præst i form af en gård med bolig. Dette krav har sikkert ikke kunnet gennemføres ved de mange små trækirkers opførelse i missionslandene, men da kirkeorganisationens tid kom i disse, og sogneinddelingen fandt sted, og stenkirkerne opførtes, er det sandsynligt, at det gennemførtes de fleste steder. Ud fra dette tør man måske slutte, at Alsted allerede i sidste halvdel af 12. århundrede har fået sin første præstegård.

Hvor denne har ligget, ved man ikke, men antagelig der, hvor den nuværende ligger, lige øst for kirkegården, præstegårdens vestre gavl hviler nu på kirkegårdens østre gotiske hegnsmur, en såre naturlig beliggenhed, der synes at gå tilbage til den ældste præstegård. På dette sted har der været levet præstegårdsliv også i den katolske tid, men vidt forskelligt fra det, der senere levedes i den lutherske tid.

Da kristendommen nåede Danmark, var præstecølibatet blevet almindeligt, om end ikke enerådende. Erkebisp Adalbert af Bremen (1045—72) omtaler disse undtagelser. Men i Norden mødte dette krav stærk modstand blandt præsterne, og det er et spørgsmål, om det nogensinde trængte helt igennem, mange af de katolske sognepræster har levet i et af kirken ikke anerkendt ægteskab, hvor hustruen blev regnet for en konkubine. Børnene i et sådant ægteskab regnedes ikke for at være ægtefødte, de havde ikke arveret efter faderen, dette sidste ændredes dog med tiden, sønnerne kunne dog ikke blive præster uden pavelig dispensation. Som man ser,

måtte kirken delvis gå på akkord, også på den måde, at en præst ved at betale en bøde kunne få lov til at beholde sin hustru eller, som hun kaldtes med et mindre høvisk udtryk, samleverske.

Dette forhold og syn på præstens ægteskab har kastet den dybeste skygge ind over mange katolske præstegårde i middelalderen her i landet.

Vi kender kun navnet på en af de katolske præster i Alsted, han hed Grimo og døde 1360. Sorø kloster benyttede dette til at lægge Alsted kirke ind under klosteret og lade den betjene af en præst, der boede i dette; en ordning, der gjaldt flere af de kirker, der hørte under klosteret. Alsted mistede derved sin præstegård, der er blevet almindelig fæstegård under Sorø kloster.

Det er kun lidt vi ved om de katolske sognepæster i Alsted, men deres tid er gået som for enhver anden katolsk sogneprest med messe på kirkens helligdage og helgendage, og af dem var der mange; med at læse tidebønnerne i kirken, med at tage til skrifte og forvalte sakramenterne, med at øve sjælesorg og med at give de døende den sidste olie.

Den katolske præsts liv har været alt andet end et driverliv, som mange tror. Derimod har hans prædikantgerning ikke været så omfangsrig som den senere lutherske præsts. Vel blev der prædikeret ved de fleste gudstjenester, men temmelig kort, en stor del af den katolske kirkes prædikantvirksomhed blev besørget af munke, især Dominikanerne og Franciskanerne, de såkaldte Sorte- og Gråbrødre.

Reformationen i 1536 ændrede helt den danske kirkes kår, både åndeligt og timeligt, og det mærkedes også her i Alsted. Sorø kloster blev ophævet som klosterinstitution, og

Træk fra livet i en gammel præstegård

de sogne, der var blevet betjent fra klosteret, skulle igen have en fastboende præst, og de nedlagte præstegårde genoprettes, derved fik Alsted påny præstegård, efter at den havde været nedlagt siden 1360. Der gik dog en del år, før det hele var i orden. 1569 flyttede Michel Pedersen herud til Alsted fra Sorø kloster, og blev den første fastboende præst i Alsted efter reformationen, han er den første lutherske sognepræst vi kender, fra 1574 er han tillige sognepræst for menigheden i Fjenneslev, og som før nævnt har de to sogne hørt sammen siden. Michel Pedersens præstegård må, som nævnt, have ligget, hvor den nuværende præstegård ligger, om få år har der altså været levet præstegårdsliv i 400 år på dette sted.

Michel Pedersen var blevet ordineret af Sjællands biskop Hans Albertsen (1560—69) året før hans komme til Alsted. 1570 fik Alsted sin første præstekone, idet Michel Pedersen ægtede Anne Persdatter, født i Grenå og søster til den bekendte historiske forfatter, abbed Morten Pedersen i Sorø kloster, derved grundlagdes det lutherske præstehjem i Alsted. Det lutherske præstegårdsliv, hvis betydning for kirke og åndsliv i Danmark gennem flere århundreder vanskeligt kan værdsættes højt nok, tog nu sin begyndelse i Alsted præstegård.

Lykken for de unge præstefolk blev kun kort, hun døde allerede efter 4 års ægteskab, kun 28 år gammel, Sct. Annæ dag, den 26. juli 1574, og allerede året forud havde sorgen været gæst i hjemmet, pinseaften 1573 havde de mistet en lille datter Maren, begge ligger de begravet i kordøren, over graven lagdes en ligsten, en oprindelig middelalderlig grav-

L. Andersen

sten fra Sorø kirke, som broderen Morten Pedersen skaffede herud, nu er stenen indmuret i kirkens kor.

Michel Pedersen selv er antagelig død i 1608.

I årene 1608—11 møder vi et nyt navn i embedet her — Niels Trugelsen, men vi ved intet om ham.

Det er også kun lidt, vi kender til hans efterfølger Niels Michelsen, der var præst i Alsted 1611—ca. 1619, han var søn af den fornævnte Michel Pedersen.

Denne efterfulgtes af Hieronymus Christophersen Knopf, der fra 1622 tillige var provst for Alsted herred. Hieronymus Knopf var født 1583, han hørte til en anset familie, faderen Christopher Knopf var hofpræst hos dronning Dorothea fra 1560, og moderen tilhørte slægten Paludan, hendes fader var dronning Dorotheas livlæge. Hieronymus Knopf var gift med Elisabeth Nielsdatter, i ægteskabet fødtes 7 sønner og 5 døtre, det lutherske præstegårdsliv har rigtigt blomstret i provstehjemmet i Alsted præstegård. Af sønnerne blev de 4 præster, Niels efterfulgte faderen i Alsted, Hans blev sognepræst i Skåne, Daniel i Munkebjergby, og Frederik i Stege. To af døtrene blev præstekoner, den ene i nabosognet Lyngge-Vester Broby.

Familielivet betød så meget i præstegårdene, det skulle være et eksempel til efterfølgelse for hjemmene i sognene. Dets betydning fremgår tydeligt af den visitatsbog, som biskop i Odense Hans Madsen (1587—1606) førte over sine visitatser i kirker og præstegårde, heri fortæller han næsten altid noget om præstehjemmet, snart fremhæver han, at børnene skikker sig vel, men tit nævner han også noget om, at børnene ikke arter sig helt vel. Præstekonen omtales som regel altid, snart rosende, snart dadlende, der stilledes krav til hendes dygtig-

Træk fra livet i en gammel præstegård

hed som husmoder i den store gård, der næsten var selvforsynende, som leder af den flok af piger, der skulle hjælpe hende. Men ikke mindst stillede den store børneflokk, der gerne var i præstehjemmene, krav til hende som mor og børneopdrager. Tit var kårene knappe i hjemmet, når sønnerne skulle holdes til studeringer. 1629 indførtes embeds-eksamen, uden den kunne ingen få præsteembede, det var derfor nødvendigt, at sønnerne opholdt sig ved universitetet nogle år. Ja, i mange præstehjem var der tit ligefrem fattigdom, vi kan tænke på Brorsons hjem i Randrup. Ikke mindst kunne det blive vanskeligt, når præstekonen blev enke med en flok uforsørgede børn, så var der tit intet andet at gøre end gifte sig med efterfølgeren i embedet, såfremt han var ugift eller enkemand, det medførte, at der ofte i præstegårdene voksede både to og tre kuld børn op, der var halv-søskende eller sammenbragte børn. Det forøgede kravet til hende, der skulle være mor for dem alle, og det kunne volde store vanskeligheder, det kender vi fra biskop Kingos hjem. Man kendte også problemet i provst Knopfs slægt, en søster til provsten var gift med to præster i Bringstrup-Sigersted, hans datter Elisabeth var gift med tre på hinanden følgende præster i Lyng-Vester Broby, og da hans søn og efterfølger Niels Konpf døde 1663, efterlod han sig en enke med 3 eller 4 børn, hun ægtede så hans eftermand og fortsatte så som præstekone i Alsted, vi hører dog ikke her om vanskeligheder af den grund.

Alsted kirke ejer endnu et smukt minde om Hieronymus Knopf i sin alterkalk, denne stammer fra omkring 1590, men den bærer en indskrift, der fortæller, at den i 1625 er fornyet af provst Knopf, kirkevæрге Niels Gad og Anders

Jensen. Fornylsen består vistnok i påsætning af kerubhoveder på skaftet og indgravningerne på foden, den er et smukt stykke sølvsmedearbejde. Kirkens disk menes også at stamme fra hans tid.

Det var også i Knopfs tid, at oldtidsforskeren Ole Worm i 1643 fandt runestenen i Alsted kirke og beskrev den i sit værk om runestene.

Knopf har sikkert været interesseret i ungdommens oplæring, det var jo kirkens opgave at drage omsorg for denne, derfor skyldes det vel Knopf, at der allerede i 1632 fandtes en skole i Alsted.

De sidste år af provst Knopfs levetid var en sørgelig tid i Danmarks historie, Kristian den Fjerdes uheldige krige havde forarmet landet, der var nød og fattigdom mange steder, det har vel også kunnet mærkes i sognene her.

Men en endnu større ulykke ramte ham — i 1651 brændte præstegården. Dengang var ildebrand ligefrem en katastrofe, der eksisterede ingen brandforsikringskasse, først 1744 blev en sådan oprettet. Det var præsten selv, der måtte bære tabet og sørge for at få præstegården genopbygget; ganske vist var der en forordning om, at hver kirke i stiftet skulle yde den brandlidte præst en rigsdaler til hjælp, men det var tit vanskeligt at få pengene ind.

Det lykkedes provst Knopf at få præstegården genopbygget, en del af denne står den dag i dag, de 14 vestligste fag af det nuværende stuehus skal efter Nationalmuseets folks udsagn stamme fra Knopfs tid. Året efter, i juli 1652, døde provsten og blev begravet i kirkens kor.

Hans efterfølger blev, som før nævnt, sønnen Niels, der var født 1622. Han var blevet rektor i Ringsted 1648, året

Træk fra livet i en gammel præstegård

efter han var blevet præst her ægtede han Birgitte Bertelsdatter Aqvilon fra Løderup præstegård i Skåne, der var 4 børn i ægteskabet. Hans præstetid 1652—63 faldt i en meget ulykkelig tid for vort land, pest og krig hærgede landet. Særligt hårdt blev disse egne ramt, i årene 1652—57 døde der alene i Fjenneslev sogn 71 mennesker af pest. Kvægpesten udryddede mange steder næsten hele besætningen, også her i sognene hærgede den slemt.

Dertil kom Svenskekrigen 1658—59 med hærgning og plyndring af egnene heromkring Sorø. Byerne og sognene prøvede på at beskytte sig ved et sauvegardebrev — et beskyttelsesbrev — udstedt mod betaling af en højere svensk officer, dette skulle sikre byen eller sognet mod overlast af omstrefjende svenske soldater, for at forhindre dette blev en svensk soldat eller flere lagt i kvarter i byen. Vi ved her fra Alsted sogns kirkebog, at en sådan sauvegarder Peder Jonssen Svenske lå i kvarter i Hylstrup hos Jesper Gads, som slog ham ihjel natten mellem den 15.—16. februar 1659, det er måske budskabet om sejren over svenskerne ved stormen på København natten mellem 10.—11. februar, der har givet ham mod dertil, altså en slags rejsning mod fjenden, men det kan jo også blot være sket i et almindeligt slagsmål.

Niels Knopf begravede svenskeren i tårnet i Alsted kirke den 25. februar, han indfører begivenheden i kirkebogen uden kommentar.

Også på anden måde bringer kirkebogen bud om de ulykkelige tider, der har berørt sognene her. I Alsted sogn måtte 7 kvinder i 1660 ved skriftemål bekende at have født børn udenfor ægteskab, 5 af disse udlagde svenske soldater som fædre, det fortæller noget om usikkerheden på landet,

men måske også om moralens forfald. Det har ikke været lette tider at øve præstegerning i for Niels Knopf i Alsted.

Men der skete andre sørgelige begivenheder i hans tid. I 1657 i januar måned måtte han begrave en lille søn, Hieronymus, på 2 år. Og vistnok samme år styrtede Fjenneslev kirketårn ned, tvillingtårnene var allerede efter nedstyrtning i 1561 blevet sammenbygget til et tårn.

Men det tungeste slag for præstefamilien var dog Niels Knopfs egen død natten mellem 1. og 2. november 1663, han blev kun 41 år gammel, hans kone blev enke kun knapt 28 år gammel med 3 eller 4 børn.

Hun og hendes børn blev forsørget ved hendes ægteskab året efter med Jacob Borchardsen, hendes mands efterfølger, forøvrigt den eneste gang i præstehistorien her, hvor dette er sket.

Jacob Borchardsen, der var født i København 1634, fik en lang arbejdsdag i Alsted-Fjenneslev, han døde i juni 1695, på hans gravsten i koret står: I 33 år arbejdede denne nu salige sjælehyrde troligen i Herrens vingård. Hovedbegivenheden i hans præstetid er Kristian den Femtes udgivelse i 1685 af kirkeritualet og 1688 af alterbogen, to bøger, der fik så stor betydning for den danske gudstjeneste. Tidens åndelige præg finder vi udtrykt i hans samtidige, biskop Kingos kraftige, livsnære lutherske salmer.

Heller ikke Jacob Borchardsen undgik prøvelser i sit hjemliv, efter 15 års ægteskab, i hvilket der fødtes 8 børn, 2 sønner og 6 døtre, mistede han sin første hustru, og sad nu alene i 8 år i præstegården med den store børneflokk, først 1686 giftede han sig med Margarete Clausdatter Borch og har således igen kunnet glæde sig over hjemlivet i præstegården.

Træk fra livet i en gammel præstegård

Efterfølgeren Joachim Frederik Wolfsburg er præsterækkens ejendommeligeste og sørgeligste skikkelse, hans år i Alsted fra 1695—1717 er een eneste lang tragedie.

Pastor P. Severinsen har allerede i årbogen for Sorø amts historiske samfund for 1928 fortalt om denne mærkelige præsteskæbne, så jeg skal her kun kort ridse hans liv op.

Joachim Wolfsburg eller hr. Jochum, som han gerne kaldes, kom hertil fra Fjeldsted og Harndrup på Fyn, hvor han havde været præst siden 1683, hans hustru hed Lisbet, de fik i maj 1685 en søn, der blev døbt Morten Caper Wolfsburg. Denne søn var en sjælden begavelse, fra det fjerde år havde faderen ham hos sig i studerekammeret og fyldte ham, efter den lærde tids skik, med en masse til dels pedantiske kundskaber. Ved biskop Kingos visitats i Fjeldsted viste faderen ham frem for Kingo, drengen talte flere græske dialekter og så hurtigt, at faderen formanede ham: Så jævnt, min søn, at biskoppen kan forstå dig. 9 år gammel kunne faderen dimittere ham som student til universitetet, han kunne da Ny Testamente udenad på græsk og talte både latin og græsk flydende som sit modersmål. Allerede 13½ år gammel tog han teologisk embedseksamen, altsammen til samtidens store forundring og beundring. Men desværre blev al denne lærdom kun til hans ulykke, han havde også faderens stridbare sind og ragede i lærde disputer ud med universitetets professorer og Sjællands biskop, og gjorde sig derved umulig. Men til at begynde med soledede hr. Jochum sig i sønnens lærdomsglans, han havde i præstegården en slags lærd skole, et rum i præstegården her kaldtes på hans tid sorte skole. Denne sære, pedantiske præst ragede snart ud med menigheden i Alsted-Fjenneslev, der blev klaget til

L. Andersen

provst og biskop over ham, klagerne samlede sig især om tre forhold. Det første var, at hr. Jochum selv tog tiende, når folk ikke ville betale, gjorde han selv udlæg, det gjaldt især kvægtiende. Tiendespørgsmålet voldte tit vanskeligheder, det var jo en del af præstens løn, men folk ville gerne unddrage sig betalingen deraf, men hr. Jochums fremgangsmåde var ulovlig og gav anledning til klager.

Det andet forhold, der vakte misfornøjelse med hr. Jochum, var skriftemålet, det var en betingelse for altergang, som almindeligvis blev anset for en salighedsbetingelse. Præsten havde ret til ved skriftemålet, der holdtes om lørdagen som en lille gudstjeneste i kirken, at bortvise personer, når han skønnede, at angeren hos disse ikke var alvorlig nok. Denne bortvisningsret blev tit misbrugt, ved at præsten tog privat hævn over en eller anden i menigheden, og værre var det, som det var tilfældet med hr. Jochum, når præsten bortviste fra eller ikke ville tage til skrifte, før han havde fået betaling derfor, noget øvrigheden tog meget alvorligt på, når der lød klager derover.

Det tredie forhold var noget, der er ukendt for os, det var bandlysning, en rest af den katolske kirkes praksis, som overlevede reformationen, men forlængst var ude af brug, ja, i grunden forbudt på denne tid. Den bestod i, at man kunne lyse forbandelse over tyve og misgerningsmænd, hvis man ikke kunne opkare tyveriet.

Nu var der blevet stjålet hø fra hr. Jochums vænge, og tyven blev ikke fundet, og han foretog nu bandlysningen over denne med de stærkeste udtryk og i fæle eder, det skete søndag den 23. august 1716, det har været opbyggeligt for menigheden at høre på.

Træk fra livet i en gammel præstegård

Men nu tog sagen fart med klager, stævninger og forhør, til et af disse var der tilsagt ikke mindre end 211 mennesker fra Alsted og Fjenneslev, forhøret holdtes i Alsted kirke den 7.—8. december 1716.

Sagen endte med en landemode-dom i juni 1717, som lød på embedsfortabelse.

Men hr. Jochum fortsatte som præst i embedet, endnu i september sad han der, men nu må han have følt, at det snart var slut, men uforknyt sender han kongen en ansøgning om 200 slettedaler i pension af embedet. Kongen nøjedes dog med at bevilge 100 slettedaler og til enken en ottendedel af kaldet i pension. Derefter forsvinder hr. Jochum fra Alsted. Han tog til Avernakø til sin lærde søn, der endelig havde fået kaldet der. Hr. Jochum døde der året efter.

Sønnen gik det heller ikke altfor godt, han rømmede fra kaldet på Avernakø, hvilket var strafbart, han fik dog ved kongelig nåde tilgivelse derfor — blev derefter sognepræst i Ølgod i Vestjylland, hvorfra han forflyttedes til Søllested på Fyn, hvor han døde 1729, et ulykkeligt præsteliv og et lige så ulykkeligt hjemliv var dermed endt. Det fortælles om ham, at han på dødslejet skal have bedt om at måtte blive begravet i kirkegårdsporten, for at enhver kunne træde på ham.

Hr. Jochums efterfølger blev Johan Severin Franch, kappellan i Sønder Jernløse og Søstrup ved Holbæk, han havde allerede 1711 fået successionsret til kaldet, d. v. s. et slags ventebrev på embedet. Han blev kaldet af kammerherre, grev Plessen til Næsbyholm, der i 1687 havde erhvervet kaldsret til Alsted kirke, idet han dette år købte kirken, der hidtil havde hørt til Sorø kloster.

L. Andersen

Om Severin Franch og hans tid her ved vi meget lidt. Han havde i 1715 ægtet sin sognepræsts datter, Maren Jacobsdatter Lund, og havde med hende to børn, hun døde få måneder før hans kaldelse til sognepræst i Alsted og Fjenneslev. Han kom hertil alene med to små børn til et forsømt kald, hans indgang her har altså været sørgelig nok, det er forståeligt, at han året efter indgik i et nyt ægteskab med den nittenårige Anna Catrine Schelderup. Johan Severin Franch døde i april 1739, kun 55 år gammel. I koret i Alsted kirke er der ophængt en mindetavle over ham. Om hans enke og børnene og de kår, de gik ind til, da de måtte forlade præstegården, kender vi intet. Og lige så lidt ved vi om Franchs gerning her med at oprette al den fortræd, som hans formand havde forvoldt, hvor ville det være interessant, om vi kendte lidt dertil. Franchs tid falder jo i Pietismens begyndelse, men der er ingen spor af, at denne bevægelse har nået Midtsjælland, udover lidt i Bringstrup sogn. Hans virkemåde har været den sædvanlige for ortodoksiens præster — gudstjenesten, skriftemålet og katekisationen med de unge. Konfirmationens indførelse i 1736 har næppe nået at gavne ungdommen i hans tid. Lige så lidt som oprettelsen af skolerne i Sorø amt omkring 1730 har nået at bære frugt blandt børn og unge. Til hjælper med undervisning og katekisation havde Franch degnen Lars Andersen, også kaldet Montan, han benævnes som afdanket, d. v. s. afskediget korporal, han var blevet ansat på Franchs forbøn og forsikring om hans skikkelighed og flittighed.

I maj 1739 kaldede justitsråd og landsdommer Bolle Vilum Luxdorph til Mørup sognepræsten i Skørpinge-Fårdrup, V. Flakkebjerg herred, Andreas Pedersen Müller, til Alsted-

Træk fra livet i en gammel præstegård

Fjenneslev sognekald. Når det denne gang var ejeren af Mørup, der besatte embedet, skyldtes det, at Mørup havde erhvervet kaldsret til Fjenneslev kirke, og så har indehaverne af kaldsretten til embedets to kirker ordnet sig således, at de skiftedes til at kalde præst til embedet. Pastor Müller var møllersøn fra Skelskør, født der januar 1702, inden han havde fået embedet i Skørpinge, havde han været skoleholder i Magleby og rektor i sin fødeby, han havde som mange teologiske kandidater måttet tage til takke med skolegerning, inden han blev præst. Han blev 1734 gift i Skelskør med Kirsten Nielsdatter. Han syntes at have stået familien Luxdorph nær, hans søn blev opkaldt efter Bolle Villum L., og senere fik han af Luxdorph familiegravelse i våbenhuset ved Fjenneslev kirke, han er den eneste af præsterne her, der er blevet begravet i sin annexkirke.

I juli måned 1740 visiterede biskop Hersleb i Alsted, han skriver herom i visitatsbogen: Præsten Andreas Müller prædikede over Koll.br. kap. 3 v. 16 (Lad Kristi ord bo rigeligt iblandt eder). Præsten og degnen katekiserede lovligen (der vist betyder tilfredsstillende). Om menigheden skriver han: Men i salighedsforstand var den største del uøvet (d. v. s. uden kundskaber), og mange voksne kunne ej læse i bog.

Andreas Müller havde i mange år besvær af degnen, Søren Lauritsen Rachløv, kaldet til embedet 1742. Han var drikfældig og passede ikke sin gerning, tit måtte skoleholderne eller præsten selv gøre degnetjeneste. Men i 1748 var det nær gået helt galt. — Kristi Himmelfartsdag gav han tiendeøl, skønt det var upassende at gøre det en helligdag, men det brød han sig ikke om. Øllet flød vel rigeligt — og smeden, der var med, var ikke blevet ædru til næste morgen og var

i den omtågede tilstand nær ved at brænde byen af, da han skulde tænde op på essen. Pastor Müller skriver i den klage, der blev sendt til biskoppen: Hele byen og kirken truedes med at blive lagt i aske, men sparede ved Guds almagt. Men klagen hjalp ikke. I juni 1749 er biskoppen igen på visitats i Alsted, og denne gang skriver han: Præsten Andreas Müller holdt en god og med flid udarbejdet prædiken over Sap. 15 v. 3 (Visdommens Bog). Nogle af ungdommen gode i kundskab. Om degnen står der kun, han blev sat i rette. Men med Rachløv gik det ikke godt, han fremturede i sit dårlige liv til sin død i 1752.

Efter biskop Herslebs ord at dømme, syntes Andreas Müller at have været sognene en god præst. Han døde i december 1760.

Efterfølgeren Jonas Andreas Jacobsen Zimmer blev kaldet af grev Holstein til Næsbyholm og indsat i embedet her Kristi Himmelfartsdag 1761, han havde siddet som sognepræst i Ølstrup og Hove i Ribe stift i 7 år forinden. Han var født i København 1722, faderen var mønsterskriver ved Holmen, hans hustru, Anna Marie Sommer, var en snedkerdatter fra København. I 1763 var han vistnok kaldet til Holand præstegæld i Christianssand stift, men kaldelsen blev trukket tilbage. Han er den eneste præst i Alsted-Fjenneslev, der er blevet udnævnt til andet embede, men blev altså ikke forflyttet, derved kom det ejendommelige til at indtræffe, at siden reformationen er ingen præst blevet forflyttet fra embedet her. Iøvrigt blev Zimmers tid kun kort i Alsted, han døde allerede i juni 1767, knapt 45 år gammel.

Men i sin korte tid opnåede han dog også besværligheder her. Der var først vanskelighederne med degnen Filip Fa-

Træk fra livet i en gammel præstegård

bricius, en yderst uheldig degneskikkelse, både fordrunken og forgældet. Men forholdet til menigheden syntes heller ikke at være gået af uden gnidninger, og Zimmer var vist ikke uden skyld deri.

1764 kom en ejendommelig sag frem, der belyser tidens forhold og tankegang. En kvinde, Kirsten Nielsdatter, var blevet besvangret, og ved at undersøge hendes forhold i den anledning opdagedes det, at hun ikke var konfirmeret, og det var noget uregelmæssigt. Hun var et fattigmandsbarn, der kom ud at tjene — skolegangen blev forsømt, og ved konfirmationen blev hun afvist af Zimmer, skønt hun havde en inderlig længsel derefter, som det hedder i sagen, og græd, fordi hun blev afvist. Præsten begrundede afvisningen med, at hun var „tosset“, men vidnerne i sagen sagde, at hun var enfoldig, men ikke tåbelig. Zimmer ændrede senere sin forklaring til, at han havde tilbudt hende plads i præstegården for at læse med hende, men det viste sig først at være efter, at sagen var rejst. Det tjente jo ikke rigtig til ære for præsten, men sagen endte dog uden påtale for Zimmers vedkommende. Derimod blev den stakkels kvinde og den mand, der havde ført hende i ulykke, idømt hver et halvt års fængsel for forholdet, skønt de havde tjent to år sammen, og han havde lovet hende ægteskab.

Denne sag syntes at have skabt irritation hos Zimmer, og nu fandt han på at tage menigheden én for én til skrifte, skønt det var skik, at mand og hustru fulgtes til fællesskrifte, han forsikrede ganske vist, at det ikke var for at examinere dem. Det vakte uro, og en del ville ikke gå til skrifte. Sagen nåede frem til provsten, som formanede Zimmer til forsigtighed, men denne svarede, at han blev ved sit fortsæt. Vi ved

ikke, hvordan sagen endte, det er måske først sket ved Zimmers død i 1667.

Kirkebøgerne vidner også om, at Zimmer ikke var helt almindelig. — Han giver de afdøde skudsmål i kirkebøgerne med på rejsen; om en skoleholder hedder det: Godt håb, om en anden skoleholders kone: Slet håb, en fattig degneenke, der døde 38 år gammel fra 6 små børn, får skudsmålet: Bedste håb. Sommetider er Zimmer i tvivl om den afdødes udsigter med hensyn til at komme i himlen, så noterer han blot — meget diplomatisk —: Herren ved det. Undertiden får de skudsmålet på latin og i en meget filosofisk form som: *Qualis vita, talis mors.* (Som livet, så døden).

Helt almindelig og nogen nem præst at have med at gøre har Jonas Zimmer bestemt ikke været.

Allerede inden månedsdagen for Zimmers død var gået, havde gehejmeråd Scheel, Mørup, hvis tur det var denne gang at kalde præst, kaldet Jens Hansen Mølsted dertil, han skulle dog forinden ordineres, det skete i oktober måned 1767. Han var født i København 1735. Året efter udnævnelsen blev han gift med Christiane Wivild, der benævnes som mademoiselle på Mørup, hun døde allerede i marts 1772 i barnsnød, som det dengang hed; men inden året var omme, hentede han sig en hustru i Lynge præstegård, Anniche Cathrine Plochross. To sønner i dette ægteskab blev præster, Hans ved Vartov og Simon i Hjerk og Harre i Viborg stift.

Jens Mølsted mærkede snart, at han var kommet til det „degneplagede“ Alsted-Fjenneslev, det er forfatteren af Alsted-Ringsted herreders skolehistorie, Johs. C. Jessen, der bruger dette udtryk, og hvis bog væsentlig er benyttet som kilde til skildring af skoleforholdene i pastoratet, og hvor der

Træk fra livet i en gammel præstegård

kan hentes yderligere efterretning derom. Jeg skal derfor ikke gå i enkeltheder, men blot lige nævne hovedtrækkene i stridighederne.

Degnen hed Johan Vilhelm Cordes, han havde i sin ungdom været skoleholder i Alsted, var senere blevet degn i Glumsø-Bavelse, men vendte 1770 tilbage hertil som degn, han synes at have været en ringe person. Allerede 1773 klager Mølsted over ham. Under præstens prædiken forlader han kirken for at smøge tobak og sladre med skoleholderen og glemmer at komme tilbage, så præsten selv må synge for, han forandrer også i de salmer, præsten har bestemt, og hans katekisationer er slette og bylæsningerne passer han ikke, der er vrøvl med ham, når han skal befordre provstetasken; det hørte med til degnens bestilling at befordre præstens officielle skrivelser fra og til provsten.

Og uden for embedet er det heller ikke i orden med ham, han udviser forargelig opførsel, betaler ikke, hvad han skal, så der må pantes hos ham.

I juni 1774 brænder degneboligen, og præstegården var truet, men den reddedes, fordi vinden vendte sig, men så blev en anden gård bytte for ilden, og et barn på 7—8 år indebrændte og et andet blev meget forbrændt i ansigtet. Præsten lader næsten skinne igennem, at degnen ikke er uden skyld i ildebranden. 1777 indsender Mølsted påny en klage, og så er degnens synderegister blevet endnu længere, skønt man synes, det var langt nok i forvejen.

Man får indtrykket af, at Mølsted har et horn i siden på degnen, og at han skal væk — det ser også ud til, at han tilsidst er blevet træt af ufreden med præsten, i 1785 ansøger Cordes om „et roligere brød“, men han får det ikke.

Derimod kommer biskop Balle på visitats her samme år, han har af selvsyn villet kende forholdene. Biskop Balle var meget skoleinteresseret og gjorde meget for at forbedre forholdene, både hvad undervisningen og lærernes og degnenes kår angik. Biskoppen var selv degnesøn og havde været landsbypræst og var derfor fortrolig med forholdene og venligsindet over for både præst og degn, hvilket gjorde, at biskop Balles visitatser altid blev imødeset med glæde både i præstegårdene og skolerne.

Om visitatsen er blevet til glæde her i Alsted er tvivlsomt. I visitatsbogen får både præst og degn og menighed tildelt ris. Balle beskyldes tit for at være lidt for udglattende og for velvillig, men han kunne dog også være bestemt, og det synes han at have været her i Alsted.

Menigheden sættes i 3. klasse, biskoppen havde det med at klassificere menighederne, han havde dog også en 4. klasse; et par år efter satte han en nabomenighed i 4. klasse. Han skriver videre: Kundskaben befandtes at være mådelig, hvor flid og stræbsomhed nødvendig bør anstreges noget mere, mit håb blev bedraget, efter sigende skulle jeg finde det meget godt — og fandt det ganske mådeligt. Adskillige røbede idel vankundighed og mængden var svag. Dog kunne jeg hist og her finde nogen opmuntring. Det er imidlertid altid sikrest at se med egne øjne og høre med egne øren, sagn er aldeles uefterrettelig. Om præsten hedder det videre: Sognepræsten er vist en køn og duelig mand, måske hans lemfældighed stemmes herefter til nogen mere alvorlighed og tilstanden forbedres. Man kan vist gennem disse ord læse, at Balle privat har givet Mølsted en irettesættelse, og nu venter, at han tager sig sammen og gør lidt mere ved tingene. På

Træk fra livet i en gammel præstegård

prædikestolen, fortsætter Balle — og nu kom rosen, som han også gerne uddelte — taler han med grundighed, smukt og ordentligt.

Udtalelsen om Cordes i visitatsbogen er kortere, den lyder således: Degnen Cordes er en mestersanger og kunne være mere end dette, om han ville, ham fattes ikke evne. Om degnens senere skæbne skal blot meddeles, at der ser ud som om visitatsen har bevirket, at han tog sig sammen for en tid, men to år efter er det igen galt, da bliver han suspenderet, men kom dog igen i embedet. 1788 døde pastor Mølsted, og da syntes der at være blevet mere ro over Cordes. Han tog sin afsked i 1793.

Det billede, visitatsbogen tegnede af menighederne her, syntes trods biskoppens formildende ord at være ret mørkt, og man spørger: Var det virkeligt så slemt?

Ja, det må indrømmes, at det mange steder så sort ud, forholdene her har ikke været anderledes end mange andre steder. Altfor ofte har præstehovmod og degnevigtighed ødelagt forholdet mellem de to, der skulle være landsbyens åndelige vejledere, og vankundighed har bredt sig som følge deraf. Glemmes må det dog ikke, at det 18. århundrede er bondens dybeste fornedrelsestid, stavnsbånd, hoveri og fattigdom — som følge af krig og pest — havde bøjet bondens nakke og sløvet hans sind og gjort ham til en Jeppe, vankundig, slug og forslagen, som hentede trøst af flasken, men som dog kunne more sig, når præst og degn og skoleholder for åbent tæppe afgjorde deres mellemværende. Men endnu en ting må ikke glemmes: At det er altid det vrangt og forkerte, der fylder mest i hine tiders optegnelser. Det daglige stiltfærdige arbejdsliv fandt man sjældnere på at skildre, det

rummede jo ingen spænding, men det må dog med for at give det sande billede af landsbyens liv. Og er her netop fra Alsted i disse år en beretning derom, som jeg synes skal med her for at give det virkelige billede af Alsted, dengang præsten og degnen lå i totterne på hinanden, og biskoppen kom kørende i sin karet for at holde visitats og bringe lidt orden i tingene.

I 1759 fik en ung bondekarl, Niels Sørensen, den forsømte gård Anneshåb i fæste af Sorø Akademi, ved flid og dygtighed drev han den sådan frem, at han tillige fik en ødegård ved siden af i fæste, hans flid og dygtighed belønnedes i 1774 med et sølvbæger, der blev overrakt ham af amtmand Reitzenstein. Han var en foregangsmand i byen, det skyldtes ham, at Alsted som den første by under Sorø Akademi blev udskiftet og udflyttet i 1782. Jeppe er mere kendt end Niels Sørensen, men denne sidste må ikke glemmes, hvis billedet af landsbyen i det 18. århundrede skal være sandt.

Hans Jørgensen Willsgaard, sognepræst i Næsby og Tyvelse gennem 29 år, blev i april 1788 kaldet til embedet her af gehejmerådinde Raben til Næsbyholm, han var født i Frederikstad i Norge 1723. Willsgaard var allerede til års, da han kom til Alsted, han var ugift og synes at have levet stille; om hans tid i Alsted har jeg ingen efterretninger fundet. Han døde i september 1798.

I december 1798 blev Gottfred Becher af grev Knuth til Mørup kaldet til sognepræst i Alsted og Fjenneslev. Han var født 1757 på Femø som søn af sognepræsten der, Abraham Becher og hustru Inger Marie Brennicke, som efter sin første mands død giftede sig med sognepræst Frederik Thormann til Sandby og Vrangstrup. Becher var altså med slægt-

Træk fra livet i en gammel præstegård

skabsbånd knyttet til denne egn, og ved sit giftermål året efter kaldelsen hertil blev han det yderligere, hans hustru, Elisabeth Neergaard, var datter af forpagter Johan Neergaard på Sorø Ladegård. Han havde, før han blev kaldet hertil, været residerende kapellan i Brenderup og Ore på Fyn.

Han var en ung mand, og efter pastor Willsgaards stille år kom der lidt mere liv i tingene. Han tog med energi fat på at ordne skoleforholdene, hans formand havde vist ikke taget sig meget deraf. Det synes også at være tiltrængt; hverken Hans Liebst i Alsted eller Hans Høye i Fjenneslev gjorde meget ved det, denne sidste havde slet og ret været husmand, men da han blev anset for at kunne mere end sit fadervor, havde man gjort ham til skolemester. Amtmand Stemann, der gjorde meget for at fremme undervisningen, besøgte skolerne både i 1802 og 1803 og fandt ved den lejlighed, at Hans Høye i Fjenneslev havde indrettet stadsstue i skolestuen, medens Hans Liebst i Alsted havde fyldt den med gåsebænke, kyllingebure og gammelt skrammel, til undskyldning derfor gav han, at børnene kom ikke i skole.

Amtmandens besøg må have hjulpet; thi ved biskop Balles visitats i 1804 får begge skoleholderne formaninger om at passe deres skole bedre og være flittige, men biskoppen uddelte i Alsted 22 bøger og i Fjenneslev 11 som flidspræmie til børnene. Dette med boguddeling var noget, Balle selv havde indført og lagde megen vægt på. Bøgerne var enten religiøse eller moralske, sommetider også oplysende landbrugsskrifter, egentlig ikke børnelæsning, men Balle mente, at de kunne gøre nytte i hjemmene. Bøgerne var forsynet med biskoppens egenhændige ros og barnets navn.

Gottfred Becher døde 3. november 1815, om hans gerning her tier efterretningerne. Han efterlod sig hustru og 6 børn. En søn af ham blev senere præst i Gern og Skanderup — og en datter blev præstekone i Ågerup og Kirkerup.

Hans efterfølger blev i maj 1816 udnævnt af kongen, det blev sognepræst i Besser og Onsbjerg Carl Gustav Flemmer, som havde gjort sig bekendt som en betydelig præst og skolemand. Han havde i Besser præstegård oprettet et af de såkaldte præstegårdsseminarier, tillige var han amtsprovst, under hvilken skolevæsenet sorterede, over Samsø og Tunø.

Provst Flemmer var født i Odense 1774, faderen var parykmager. Hans første embede var Vester og Øster Egede, som dengang hørte sammen, derfra kom han til Ulsø og Bråby, som da var ét pastorat, og derfra til Besser og Onsbjerg i 1807. Men han var også en mand, der var prøvet i livets skole, året før han kom hertil, var hans hustru død fra 6 børn, hvoraf det ældste var 17 og det yngste 5 år, hans hustru, Sara Martine Hammer, var præstedatter fra Helsing i Nordsjælland. Kårene var ingenlunde lette for ham, og dertil kom, at de fleste af hans år i Alsted faldt i en for landet såre fattig tid, og livet i præstegården var præget af nøjsomhed. Det fortælles, at provsten gjorde meget lidt ud af sin påklædning, og der blev heller ikke ofret meget på præstegården. Biskop Mynster bemærker i sin visitatsbog 1845: Præstegården er gammel og simpel, det forklares måske ved, at der ingen præstekone var til at gøre det hyggeligt, provst Flemmer levede alle årene her i præstegården som enkemand, så efter at børnene var fløjet fra reden, var der blevet stille i præstegården, og der blev ikke gjort noget ved den. Årene her skånedes ham ikke for sorger, han mistede

Træk fra livet i en gammel præstegård

to voksne børn, en søn døde som ung teologisk student, og en ung datter. Det fortælles iøvrigt i familien Flemmer, at den lille skov, der ligger på præstegårdsjorden, skal være plantet af denne søn under hans sygdom, men rigtigheden af denne tradition kan ikke godtgøres.

En anden af sønnerne var den bekendte rektor Hans Morten Flemmer ved Frederiksborg lærde skole, som til påskønnelse for sin gerning der blev udnævnt til ridder af Dannebrog og fik titel af professor og etatsråd. Årligt foretog rektorfamilien den lange køretur til Alsted, et oldebarn af provsten har fortalt mig derom. Dette årlige besøg hørte til provstens største glæder på hans gamle dage.

Også her i embedet gjorde Flemmer sig bekendt som en dygtig præst. 1829 blev han udnævnt til amtsprovst i Sorø amt, efter provst Mønster i Ringsted, der udnævntes til biskop i Århus. 1836 fulgte udnævnelsen til ridder af Dannebrog ved hans 40 års præstejubilæum. Han døde november 1845, nogle måneder før han kunne fejre sit 50 års jubilæum og opnå betegnelsen jubellærer.

Provst Flemmer har fået et smukt eftermæle, hos Wiberg lyder det således: Såre brav og dygtig, virksom og nidkær, almindeligt elsket og afholdt.

Ordet virksom får os til at standse og tænke over, hvori en landsbypræstegerning på den tid og før bestod, vor tids specialiserede menigheds- og mødeliv kendtes jo ikke. Dog kunne en præsts dag dengang alligevel blive travl. Der var gudstjenesterne og forberedelserne dertil, og der var de almindelige kirkelige handlinger, og foruden skriftemålet, der endnu — som før sagt — formede sig som en guds-

L. Andersen

tjeneste lørdag eftermiddag. Der var læsningen med konfirmanderne, der ofte strakte sig over en del af dagens timer to gange om ugen. Der var hus- og sygebesøg og sjælesorg i sognet, der også har beslaglagt en del af hans tid.

Præstens embedsmandsvirksomhed i sognet var også større i hine tider end i dag. Kirkebogsførelsen omfattede ikke blot den nuværende, men der var dertil knyttet et fra- og tilflytningsregister, et slags folkeregister, herunder hørte også udstedelsen af skudsmålsbøger, når vedkommende var blevet konfirmeret og havde været til alters. Desuden havde præsten tilsynet med sognets skole og fattigvæsen.

Tillige var præsten ofte „vor far“ for sognet og i mange tilfælde dettes tillidsmand og talsmand udadtil. Det må heller ikke glemmes, at der i mange præstegårde blev drevet alvorlige studier, og derved blev ydet en stor indsats i tidens åndsliv. Professor Vilhelm Andersen, der var præstesøn fra Nordrup og Ringsted og selv fortrolig med præstegårdsliv, har påvist guldaldertidens sammenhæng med præster og præstesønner.

Og til slut skal nævnes én side af præstens gerning, som nu næsten er faldet bort: Driften af præstegården. Det var vel særligt i oplysningstiden, den sidste fjerdedel af det 18. århundrede og det meste af første halvdel af det 19. århundrede, hvor præsterne var ivrige landmænd og ofte foregangsmænd i byen, at driften af præstegården havde betydning. Et forhold, der ofte er blevet kritiseret og strengt bedømt, undertiden for strengt. Den kontakt, der skabtes derved mellem præst og bonde, har også haft sin store betydning. Endelig må det ikke glemmes, at udbyttet af præstegårdens drift var grundlaget for præstens økonomi.

Træk fra livet i en gammel præstegård

Præstetypen har skiftet med udviklingen i kirkehistorien fra luthersk ortodoksi over pietisme, hvilken type dog ikke kendtes i embedet her, til rationalisme, hvilken type dog heller ikke findes i rendyrket form i præsterækken her, men bag de skiftende typer lå en stilfærdig luthersk gudsfrygt, der mere end noget andet prægede dem og deres gerning i de skiftende tider.

Med provst Flemmers eftermand, Christian Frederik Zøylner fra Hørsholm, kom en ny præstetype til sognene, den mynsterske eller den såkaldte højkirkelige type, til hvilken de fleste af de følgende præster hørte.

Pastor Zøylners vej til præstegerningen var gået ad en omvej. Han var født 1800 i København, hans fader var vagtmester ved husarerne. Efter at han 21 år gammel var blevet teologisk kandidat, gik han militærvejen og avancerede til kaptajn i livgarden, før han begyndte på sin gejstlige livsbane som sognepræst i Hørsholm i 1829. Året efter ægtede han en datter af general Lytzen i Nyborg, Marie Lorentze.

Den gamle præstegård fra 1651 blev delvis nedrevet i 1850, og en ny del på 17 fag blev opført. Tanken var senere at nedrive den gamle helt og fuldføre den påbegyndte del, det skete ikke, og en del af provst Knopfs gamle præstegård står den dag i dag, og de to dele danner tilsammen — trods en aldersforskel på 200 år — et ejendommeligt og hyggeligt præstegårdsinteriør, navnlig er portpartiet i vestenden fra 1651 meget malerisk. Lav og smal er porten, vind og skævdens væg, der er af lerklining, det er betagende at tænke på, at derigennem er præstegårdens høst siden udskiftningen 1782 kørt i lade, porten danner nemlig den eneste forbindelse mellem præstegården og dens marker.

L. Andersen

Men høsten fra marken er ikke den eneste høst, der er ført igennem porten, dødens høst i præstegården er gennem den båret til hvile på kirkegården, først provst Knopf selv i 1652 i november måned, sidst provst Gulstad i november 1908, nøjagtig 256 år derefter. Ialt 14 sognepræster, en del præstekoner og præstebørn er også gennem den ført til graven.

Men gennem porten gik også præstens kirkevej, snart er den gået med glæde og tak og forventning, når gerningen i kirken syntes at lykkes og bære frugt; men tit blev den også gået i mismod og forknythed, fordi ageren, der skulle opdyrkes, var så hård, og høsten så fattig. Tit standser jeg ved den port og ser i ånden den lange kjoleklædte række gå derigennem. Ingenting i præstegården formår at gøre fortiden levende for mig som den gamle port.

Pastor Zøylner er vist en af de få præster, der med glæde i sindet er gået kirkevejen. På sine gamle dage havde han den unge pastor Schepelern, den senere bekendte Holmens provst, som kapellan, og ved hans forkyndelse skabtes der lidt røre, som dog hurtigt døde hen efter Zøylners død og Schepelerns bortrejse.

Danmarks sørgelige nederlag i 1864 kom til at gribe dybt ind i familien Zøylners liv. Den ældste datter, Marie, var i 1856 blevet gift med daværende adjunkt ved Sorø Akademi Christian Sophus Gad, han blev i 1863 sognepræst i Løgumkloster, men fordrevet af tyskerne ved juletid i 1864. Dette skal efter en familietradition være gået således til: En søndag havde tyskerne bredt Dannebrog ud foran opgangen til prædikestolen, således at han måtte træde på det for at komme derop, da han så det, gik han ikke på prædikestolen —

Træk fra livet i en gammel præstegård

og der blev ingen gudstjeneste. Derved havde han klart bekendt sin danskhed og blev fordrevet og senere afsat. Han søgte med sin familie til Alsted. Familietraditionen fortæller videre om den spændende hjemfart, sejlturen over Lillebælt foregik i åben båd i uroligt vejr, den ældste af sønnerne, dengang en dreng på 6—7 år, kunne huske, hvordan faderen beroligede dem alle, og de nåede i god behold hertil, hvor der nogle måneder efter fødtes en søn.

Men denne historie har endnu en „happy end“. Da han søgte embede i det gamle land, var han i audiens hos Kristian den IX. Da kongen hørte, at fru Gad var født i Hørsholm, og dette embede var ledigt, gav kongen ham dette med motiveringen, at der, hvor hans kone var blevet vugget, skulle hun selv have lov til at vugge sine børn.

Pastor Zøylner døde i februar 1866, hans hustru overlevede ham i mange år, hun døde først i 1891.

Efterfølgeren, Johan Peter Lyngbye, sognepræst her fra april 1866 til april 1882, var forinden i Landet sogn på Tåsinge fra 1854. Han stammede fra gården „Karenslyst“ ved Nakskov, som faderen havde i forpagtning, og fødtes der 1811, hans hustru, Bolette Just, var en købmandsdatter fra Nakskov. Om disse præstefolk er der kun få minder tilbage. Det var et fint gammelt præstehjem, præget af fornem værdighed.

Pastor Lyngbye holdt et fint forspand af to sorte heste og kusk, om sommeren kørte han altid til annexet i landauer og om vinteren i lukket karet.

Der går også frasagn om hans stregthed overfor konfirmanderne, som præst var han en udpræget mynstersk

discipel. Han selv døde i 1882, hustruen i 1898, ægtskabet var barnløst.

Er omend de åndelige spor efter ham borte, så er der dog et levende minde tilbage alligevel, et bøgetræ, der udmærker sig ved et meget tidligt løvspring, er fra hans tid. Det skal være plantet af en ung pige, der næsten var i barns sted hos pastor Lyngbyes, hun skal engang have taget et lille bøgetræ med hjem fra skoven og plantet det ved sit vindue, det kaldes gerne Ane Lyngbyes bøg. Det er nu en stor pryd for præstegården, alle som kommer ved løvspringstid kan ikke andet end beundre den smukke bøg. Hun døde ved løvspringstid, og en hilsen fra bøgetræet fulgte hende i graven.

Carl Ludvig Friis Lakjer var sognepræst i Alsted-Fjenneslev fra 1882—1886. Han var født i Svendborg 1822, hans fader var præst der, denne havde 10 sønner, hvoraf de 4 blev præster, foruden Carl Lakjer her i Alsted, Christian Lakjer i Øster Tørslev ved Randers, Ludvig Lakjer i Kastrup ved Vordingborg, og endelig Christian Lakjer, der var kapellan hos Steen Steensen Blicher og forlovet med hans datter, på en tragisk måde endte han sit liv ved et skud en januardag i 1847.

Sine bedste præsteår havde Carl Lakjer i Langå og Øxendrup på Fyn, hvor han havde været sognepræst fra 1863 og tillige i mange år sognerådsformand. Han ægtede i 1867 Vilhelmine Charlotte Sophie Mourier, hvis fader var klosterlæge på Vemmetofte, hvor hun var født i 1845.

Pastor Lakjers arbejdsdag i sognene her blev kun kort, knapt 4 år, den var præget af modgang og sorg. Kort efter, at familien var kommet hertil, mistede de en søn på 8 år

Træk fra livet i en gammel præstegård

— og snart efter brød den sygdom — tuberculose — frem, som blev hans død i juli 1886.

Hans unge enke forlod præstegården med 5 uforsørgede børn og med en pension på 76 td. og 4 skp. byg samt 40 kr. fra embedet her. Kapitelstaksten var i 1887 for byg 9 kr. 53 øre. Det var knappe kår for en enke, selv om priserne var helt anderledes dengang.

Dagene i Alsted ville fru Lakjer ikke gerne mindes, hun kom efter sin bortrejse kun sjældent hertil, skønt hun i mange år boede i Sorø landsogn, hvor hun trods sine små midler udøvede megen godgørenhed mod trængende, ofte sådan, at hun og hendes egne selv måtte savne derfor. Senere flyttede hun for børnenes uddannelses skyld til København. Hun døde i september 1928 efter at have været enke i 42 år, hun blev efter sit eget ønske begravet i familien Mouriers gravsted på Frederiksberg kirkegård.

Sekstende søndag e. trin. 1886 (10. oktober) indsatte dr. teol., provst Andersen, Ringsted, Frederik Wilhelm Wolfgang Topsøe som sognepræst i Alsted-Fjenneslev. Han var som sin forgænger præstesøn, faderen døde som sognepræst i Hørsholm 1865, foromtalte pastor Gad fra Løgumkloster blev hans efterfølger.

Pastor Topsøe var født i København 1834, han blev student fra Metropolitanskolen og teologisk kandidat i 1859, efter lærervirksomhed ved forskellige københavnske skoler blev han i 1863 kateket og lærer i St. Hedinge, samme år ægtede han Frederikke Christiane Hall, datter af provst Hall, Frederiksberg. Han lod sig 1866 opstille som folketingskandidat i St. Hedingekredsen, men opnåede ikke valg og trak sig senere ud af det politiske liv. 1871 forflyttedes han

L. Andersen

til grænsesognet Hejls. Her fik han i 15 år en meget smuk præstegerning og samlede en stor menighed. Han var Grundtvigs discipel både i kirkelig og folkelig henseende, han og hans hustru gik med liv og sjæl op i livet omkring

Alsted kirke og præstegård 1954

Askov højskole, han deltog i 1874 i Corn. Appels præsteordination og var medunderskriver af den bekendte Askov-adresse i 1881.

Han var en varm talsmand for sønderjydernes sag, hjemmet i Hejls præstegård kom til at betyde meget for dem sønden å. Han og hans hustru, som både i Hejls og Alsted var ham en udmærket hjælp, fik oprettet en efterskole i Hejls for sønderjydske unge.

Træk fra livet i en gammel præstegård

Årene her i sognene blev en skuffelse for dem, forholdene her var helt forskellige fra Hejls, og her var ikke den samme forståelse for deres tanker. Der blev omkring 1890 bygget forsamlingshuse i begge sogne, Topsøe deltog med interesse i rejsningen deraf i håb om, at de kunne blive et led i den folkelige oplysning, men han blev skuffet i dette håb. Den politiske interesse var stærkere end den folkelige, dertil kom, at der i 90'erne gik en ret stærk radikal bevægelse henover sognene. Den senere bekendte redaktør N. P. Bransager, Ringsted, havde sit hjem i Alsted sogn, og hans indflydelse over sine jævnaldrende var ret betydelig.

Pastor Topsøe var 52 år, da han blev kaldet til Alsted og Fjenneslev, hans bedste år var gået, snart begyndte kræfterne at svinde, navnlig blev han hæmmet af tiltagende døvhed, der gjorde det nødvendigt det sidste år at holde kapellan. I konfirmationsstuen blev han hjulpet af sine døtre. Trods al svaghed øvede pastor Topsøe også her en god præstegerning, han vandt sig venner, der satte pris på hans stilfærdige, ægte forkyndelse og hans solide personlighed. Han døde en majdag i 1900 og blev begravet op ad kirkegårds-muren mod præstegården ved siden af en ung datter, der som fjortenårig omkom ved drukning i 1892. Menigheden i Hejls og her satte en smuk mindesten på hans grav.

Både pastor Topsøe og hans hustru var meget have-interesserede og holdt af at plante, der står endnu to smukke træer, der altid vil være et minde om dem. Det ene er en smuk rødbøg i haven, det andet er den smukke lind, der nu pryder gårdspladsen og giver den sit særpræg. Pastor Topsøe har selv noteret i embedets liber daticus: Den 5. december 1886 har jeg ladet en lind plante i gården. Hans

L. Andersen

hustru tog efter sin mands død bopæl i Sorø sammen med sine to ugifte døtre, Caroline og Thyra Topsøe, der begge havde arvet hjemmets interesser og i mange år gjorde en betydelig indsats i den sønderjydske sag. Fru Topsøe døde i december 1908. Døtrene blev boende i Sorø, hvor de i mange år hørte til nogle af Sorøs kendte personligheder.

Gustav Julius Gulstad blev den næste sognepræst i Alsted-Fjenneslev. Han var født i Henne præstegård i februar 1844. Han blev på sin 30 års fødselsdag ordineret til kapellan i Kjettinge-Bregninge, senere blev han kapellan hos sin fader, der var sognepræst i Døllefjelde og Musse. 1882 blev Gulstad udnævnt til sognepræst ved Sct. Hans og Sct. Olai kirke i Hjørring, og i 1894 blev han tillige provst for Vennebjerg herred. Hans hustru, Agnes Ragnhilde Helene Scheller var datter af sadelmagermester Carl Scheller ved orlogsværftet.

Provst Gulstad nærmede sig de 60, da han blev forflyttet hertil, han havde sine bedste præsteår i Hjørring. Her mindes han endnu som en mand med humor og et mildt sind, der gjorde ham afholdt ikke mindst blandt konfirmanderne, hvis forberedelse han interesserede sig meget for, og som hørte til den kæreste del af hans gerning. Han var et ordensmenneske, hans kirkebogsførelse er mønstergyldig, både hvad nøjagtighed og sirlighed angår, ført som den er med en meget smuk håndskrift.

Det var i provst Gulstads tid, at bortsalget af præstegårdsjorden, på nær 13 tdr., fandt sted til proprietær Kalkau, Alstedgård, denne solgte senere en del deraf til udstykning. Præstegårdens oprindelige tilliggende var 70 tdr. land.

Træk fra livet i en gammel præstegård

De gamle præstegårdsudbygninger blev nedrevet og en ny avlsbygning opført i stedet for. Ved denne ombygning fandt man den gamle, ituslåede døbefont, der nu er opstillet i præstegårdshaven.

Provst Gulstad var et års tid forinden sin død den 8. november 1908 ude for et kørselsuheld, hvis følger han aldrig forvandt, og som var medvirkende til hans død. Hans hustru overlevede ham til 1925, hun døde i Sorø, hvortil hun flyttede efter sin mands død.

Kaldelsen af provst Gulstads efterfølger, Benjamin Immanuel Thomsen Barfod, forelå i marts 1909. Han havde forinden været sognepræst i Glenstrup ved Hobro i 18 år. Han var født i Sørup i Angel i 1858, hvor faderen, Immanuel Barfod, var præst, indtil tyskerne afsatte ham i 1864, senere blev han præst i Våbensted og Engestofte på Lolland og provst i Musse herred. Han gjorde sig bekendt som en dygtig præst og forfatter af historiske arbejder, særligt fortjenstfuldt er hans værk: Den falsterske gejstligheds historie. Provst Barfod var grundtvigsk påvirket og bevarede fra sin præstetid i Angel en levende kærlighed til den sønderjydske sag, begge dele prægede sønnen, Benjamin Barfod, og var en arv fra barndomshjemmet.

Efter sin teologiske embedseksamen gjorde Benjamin Barfod tjeneste ved forskellige københavnske skoler, blandt andet Melchiors skole og Linnégades latinskole. I marts 1888 blev han tillige ordineret kateket ved Vor Frelzers kirke på Christianshavn, og derfra blev han udnævnt til sognepræst i Glenstrup i 1891. Da pastor Barfod kom til sognene her, var han både en erfaren og moden mand, prøvet i livets skole. Den tungeste prøvelse var tabet af hans første hustru,

L. Andersen

Anna Hjort Østergaard, hun døde i Glenstrup præstegård i marts 1898 efter kun 4 års ægteskab ved fødselen af deres første barn. Sorgen over at miste dem begge gjorde pastor Barfod hvidhåret i løbet af få dage.

Dette smukke, hvide hår var noget af det, der prægede ham, det stod som en glorie om hans milde, fredfyldte ansigt og gav ham på hans gamle dage et næsten apostolsk udseende.

10 år senere ægtede han Else Spangenberg, hvis fader var klokker ved Frederiks kirke i København. Trods en aldersforskel på 30 år blev det et meget lykkeligt og harmonisk ægteskab, hun blev ham en god støtte, ikke mindst på det praktiske område, hvor han tit var meget ubehjælpelig. Han var præget af en fin gammel præstekultur, en belæst mand med mange interesser.

Han mindes endnu af mange i sognene her for sin milde, fordringsløse og hjertevarme præstegerning. Han havde ikke store tanker om sig selv, gang på gang oplevede menigheden beviser på hans ægte ydmyghed. Her lykkedes det ham ikke rigtig at samle om kirken, som han elskede af hele sit hjerte, men ved sit ægte, jævne og troværdige vidnesbyrd vandt han sig alligevel mange venner. Han var flittig til at besøge syge, ensomme og gamle, han glemte aldrig de ord, hans fader engang havde sagt ved en af sine sønners ordination: Når du bliver præst, så glem ikke dem derude i mosen under de ensomme skorstene. Pastor Barfods køretøj — ponyvognen, forspændt med hans lille hest Klaus — var en kendt foreteelse på sognenes veje, og lige så kendt var Klaus' egenrådighed med hensyn til at bestemme farten, syntes den, at den trængte til lidt af vejkantens græs, forsynede den sig,

Træk fra livet i en gammel præstegård

uanset hvor travlt dens kusk havde, og hvor meget han skyndede på den.

Efteråret 1924 søgte pastor Barfod sin afsked og brød op herfra — som den første præst efter reformationen. Han øvede i nogle år derefter en meget påskønnet gerning som præst ved Københavns amts sygehjem i Ordrup.

Han døde juleaften 1936 i sit hjem i Ordrup uden forudgående sygdom. Medens kirkeklokkerne ringede højtiden ind, sov han stille og fredeligt ind, hans død passede i sjælden grad til det liv, han havde levet. Hans hustru døde i august 1958, hun havde efter hans død haft stilling i Københavns forsørgelsesvæsen.

Den sidste sognepræst i Alsted-Fjenneslev, som jeg skal nævne — den 21. efter reformationen —, er Robert Palle Stenstrup Hansen, der efterfulgte pastor Barfod i 1925. Hans gerning blev kun af kort varighed og præget af sygdom, hans liv blev noget af en tragedie, fordi han måtte give op på grund af denne sygdom, og de rige evner, han var i besiddelse af, kom slet ikke til udfoldelse. Denne lidelse stammede fra hans tidlige ungdom, under fodboldspil var han blevet sparket i ryggen, dette udviklede sig til en tuberculøs lidelse, som både påvirkede ham fysisk og psykisk.

Stenstrup Hansen var født i Maribo 9. november 1893, hvor hans fader var tømrermester. Han tog sin embeds-eksamen i januar 1919 og var derefter, indtil han tog sin afsked i marts 1927, præst i ikke mindre end fem menigheder. Han begyndte som hjælpepræst i Præstø, hvorefter han udnævntes til sognepræst i Landet og Ryde på Lolland, derfra flyttede han til Nørbæk-Sønderbæk og Læsten i Viborg stift. Her var han kun fra marts til november 1922,

L. Andersen

hvor han blev udnævnt til kaldskapellan i Køge og Ølsemagle. Fra 16. januar 1925 til 16. marts 1927 var han sognepræst i Alsted-Fjenneslev, men allerede i januar 1926 søgte han sygeorlov og vendte ikke mere tilbage til sin gerning her, og i marts året efter måtte han søge sin afsked. I flere år havde han tappert kæmpet mod sygdommen, men nu strakte kræfterne ikke længere til. Men hans kamp var dog ikke forbi, den varede mange år endnu, han døde først den 15. juli 1942 efter mange års lidelser, de sidste år tilbragte han mest til sengs i sit hjem i Maribo, hvor han blev kærligt plejet af sine forældre og sin søster, der havde fulgt ham fra embede til embede og styret hus for ham, da han var ugift.

Han var en begavet mand, der ved siden af sin præstegerning, som han gik stærkt op i, drev studier i slaviske sprog. Her i sognene fik han næppe begyndt, før han måtte give op. Men hans langvarige, tapre kamp med sygdommen skabte megen sympati for ham i menigheden, som havde ventet sig meget af ham og glædede sig over, at der efter de mange ældre præster i embedet nu var kommet en ung præst til sognene, men dette håb blev på den sørgeligste måde beskæmmet.

Jeg har i foranstående prøvet på at fortælle lidt om den lange række af præster, der har levet i den gamle præstegård, kortere eller længere, og under skiftende kår i hjemmet og landet øvet deres gerning her, men om dem alle, på en enkelt nær, kan man sige, at den er øvet med troskab og udholdenhed. Den midtsjællandske jordbund har kun vist ringe modtagelighed for de åndelige vækkelser, der er gået hen over vort land gennem århundrederne, men netop under

Træk fra livet i en gammel præstegård

sådanne forhold er troskab og udholdenhed ganske særligt nødvendig for præstens gerning. Præsterækken her indeholder ingen navne på store og landskendte personer — men den rummer navnene på en række præster, der stilsfærdigt gjorde gerningen her i troskab med de evner, de havde fået betroet. Derfor er det en glæde at fordybe sig i det liv, der har været levet i den gamle præstegård, og et privilegium at få lov til at føre det videre.

L. Andersen,
Alsted præstegård.

L. Andersen

LIT T E R A T U R H E N V I S N I N G :

Wibergs: Præstehistorie I—III. — Elvins: Præstehistorie 1869—84. — Groshennig og Hauch Fausbøll: Danmarks præstehistorie 1884—1911. — Poul Nedergaard: En dansk præste- og sognehistorie 1849—1949 (61). — H. G. A. Jørgensen: Sognepræst og præstegård. — Georg Hansen: Præsten på landet i det 18. århundrede. — Georg Hansen: Degnen. — Danmarks kirker, Sorø amt, udgivet af Nationalmuseet. Sorø I—II. — Peter Severinsen: Kirkereformationen i Sorø amt. Sorø Amts historiske Samfunds årbog 1936. — Peter Severinsen: Hr. Jochum i Alsted. Årbog 1928. — Peter Severinsen: Landsby-skolens tilblivelse i Sorø amt. Årbog 1937. — Johs. C. Jessen Alsted-Ringsted herreders skolehistorie. — Joachim Larsen: Bidrag til den danske folkeundervisning og folkeskolens historie 1536—1818. — A. Petersen: Sjællands degnehistorie. — Erling Petersen: Svenskerne i Sorø amt. Årbog 1961.

U T R Y K T E K I L D E R :

Alsted-Fjenneslev kirkebøger. — Embedets libr. datici. — Private optegnelser og meddelelser fra efterkommere af provst Flemmer, pastorerne Zøylner, Lakjer, Topsøe, Gulstad og Barfod.